Karagöz, Mektup ve Dilekçe Metinlerinde Anlam Oluşturma ve Çözümleme

TDE2.2. "Bir Diyeceğim Var!" temasında ele alınan metinlerde anlam oluşturabilme. · TDE2.3. "Bir Diyeceğim Var!" temasında ele alınan metinleri çözümleyebilme.

HATIRLAYALIM

- Geleneksel Türk tiyatrosunda Karagöz; yazılı bir metne dayanmayan, doğaçlama oynatılan, tiplerin şive taklitleri ve nükteye dayalı çatışmalarıyla ilerleyen gölge oyunudur.
- Mektup samimi duyguların, edebi fikirlerin ve dönemin zihniyetinin paylaşıldığı bir türken; dilekçe kamu haklarını aramak üzere resmi kurallarla yazılan yasal belgedir.
- Metinlerde fiilimsiler (isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil); cümleler arasında zaman, durum ve sebep-sonuç ilişkileri kurarak anlam akışını ve metin bağdaşıklığını sağlar.

1 EŞLEŞTİRME

Sol sütundaki metin ögelerini sağ sütundaki yapısal işlevleriyle eşleştiriniz.

1	2	3	4
1. Karagöz Oyunu	2. Edebi Mektup	3. Resmi Dilekçe	4. Fiilimsiler
Gölge & Çatışma	Samimi Fikir Bağı	Yasal Talep Dili	Cümle Bağdaşıklığı

- ☐ 1. Karagöz oyununda çatışma
- ☐ 2. Mektupta hitap ifadesi
- ☐ 3. Dilekçede arz ederim kalıbı
- ☐ 4. Zarf-fiil (Ulaç) işlevi

a) Cümlede eylemin gerçekleşme zamanını veya durumunu bildirerek cümleleri bağlama

b) Resmi makama yasal talebin saygı ve kesinlik çerçevesinde sunulduğunu belirten bitiş

c) Hacivat'ın yabancı kelimelerle süslü dili ile Karagöz'ün halk sağduyusu arasındaki zıtlık

d) Yazan ile muhatap arasındaki samimiyet ve yakınlık derecesini belirleyen açılış

2 ÇOKTAN SEÇMELİ

Karagöz 'Yazıcı' oyunundan alınan diyalogda Hacivat'ın 'Tahrirat-ı umumiyeyi tanzim edelim' sözüne Karagöz'ün 'Bizim bakkal Tahir'in un çuvalını mı delelim?' demesi hangi güldürü ögesine dayanır?

YAZICI FASLI: DİLSEL ÇATIŞMA VE NÜKTE MODELİ

Hacivat (Süslü Dil)	Karagöz (Halk Sağduyusu)
Tahrirat-ı umumiyeyi tanzim edelim...	Bakkal Tahir'in un çuvalını mı delelim? (Söz Oyunu)

Ⓐ Ağır bir bürokratik dilekçe kuralının ihlaline

Ⓑ Ses ve sözcüklerin yanlış anlaşılmasına dayalı nükteye

Ⓒ Karagöz'ün resmi yazı işlerini kusursuz yönetmesine

Ⓓ Geleneksel gölge oyununda tasvirlerin hareketsiz kalmasına

3 KISA CEVAP

Karagöz oyununda tekerlemelere, şaka ve söz cambazlıklarına dayanan Karagöz ile Hacivat'ın ikinci bölümüne ne ad verilir?

KARAGÖZ VE HACİVAT MUHAVERE (ATIŞMA) PLANI

Söz Cambazlığı	Karakter Zıtlığı
Tekerleme & ters anlama	Aydın vs. Halk tipi
Asıl olaydan bağımsız	Fasıla geçiş köprüsü

4 DOĞRU MU, YANLIŞ MI?

Karagöz, mektup ve dilekçe metinlerinin çözümlenmesine ilişkin ifadeleri Doğru (D) veya Yanlış (Y) olarak işaretleyiniz.

GÖLGE OYUNU TEMEL TİPLERİ VE TABAKALARI

Çelebi	Tuzsuz Bekir	Beberuhi
Kibar Mirasyedi	Kabadayı Külhan	Cüce & Yaygaracı
İstanbul Şivesi	Kaba Kuvvet	Sokağın Dili

	D	Y
Karagöz oyunundaki tipler (Çelebi, Tuzsuz Deli Bekir, Beberuhi) toplumsal katmanları temsil eder.	☐	☐
Dilekçe metinlerinde kişisel duygulara, şairane mecazlara ve uzun süslemelere yer verilir.	☐	☐
Edebi mektuplar yazıldığı dönemin dil zevkini ve düşünce iklimini yansıtan kaynaklardır.	☐	☐
Metinlerdeki sıfat-fiiller yalnızca nesnelerin fiziksel rengini bildirmek için kullanılır.	☐	☐

5 KISA CEVAP

Resmi bir dilekçede başvurulan kamu makamının adı kâğıdın neresine yazılır?

6 TABLOYU TAMAMLA

Tabloda verilen metin parçalarını, metin türünü ve taşıdığı dil işlevini inceleyerek boş hücreleri tamamlayınız.

Metin Kesiti	Metin Türü	Öne Çıkan Dilsel / Yapısal İşlev
«Yar bana bir eğlence! Aman Karagöz'üm perdeden in!»	Karagöz (Mukaddime)	Geleneksel perde gazeli ve sahneye çağrı
«Aziz Âli, edebiyatın ve düşüncenin derinliğini aramalısın.»		Samimi, öğretici ve yönlendirici edebi üslup
«Okulunuz 11-A sınıfı öğrencisiyim. Gereğini arz ederim.»	Resmi dilekçe	
«Koşarak geldiğinde kapıyı açıp onu içeri buyur etti.»		

7 SIRALAMA

Geleneksel Karagöz oyununda tiplerin perdeye giriş ve olay akış adımlarını sıraya koyunuz.

GÖLGE OYUNU SAHNE VE PERDE SIRASI

1. Hacivat	2. Karagöz	3. Tipler	4. Kapanış
Semai & Gazel	Muhavere Atışma	Fasıl Çatışması	Bitiş & Af

- ☐ Karagöz'ün sahneye atlayıp Hacivat ile söz düellosuna girmesi (Muhavere)
- ☐ Hacivat'ın semai okuyup 'Hay Hak!' diyerek perdeye ilk girişi (Mukaddime)
- ☐ Tuzsuz Deli Bekir ve diğer yan tiplerin oyuna katılıp olayı düğümlemesi (Fasıl)
- ☐ Kusurların affedilip perde arkasındaki mumun söndürülmesi (Bitiş)

8 ÇOKTAN SEÇMELİ

«Karagöz perdesine **yansıyan** tasvirleri büyük bir ustalıkla **oynatarak** seyircileri güldürdü.» cümlesinde altı çizili kelimelerin fiilimsi türleri sırasıyla hangisidir?

CÜMLEDE FİİLİMSİ TÜRLERİ VE BAĞLANTI İŞLEVİ

Sıfat-Fiil (Ortaç)	Zarf-Fiil (Ulaç)
«yansıyan tasvirler»	«oynatarak güldürdü»
İsmi niteleme işlevi	Durum bildiren bağlama

(A) İsim-fiil — Sıfat-fiil
(B) Sıfat-fiil — Zarf-fiil
(C) Zarf-fiil — İsim-fiil
(D) Sıfat-fiil — İsim-fiil

9 AÇIK UÇLU · DÜŞÜN

Karagöz oyununun 'Yazıcı' faslında arzuhalci Karagöz'ün mektup ve dilekçe yazarken düştüğü komik durumun kaynağı nedir?

10 EŞLEŞTİRME

Sol sütundaki Karagöz tiplerini sağ sütundaki karakteristik toplumsal özellikleriyle eşleştiriniz.

KARAGÖZ OYUNU TİP VE TOPLUMSAL ROLLERİ

Hacivat	Karagöz	Çelebi	Tuzsuz Bekir
Aydın & Süslü Dil	Halk Sağduyusu	Kibar Mirasyedi	Kabadayı Külhan

- ☐ 1. Hacivat
- ☐ 2. Karagöz
- ☐ 3. Çelebi
- ☐ 4. Tuzsuz Deli Bekir

a) Okumamış fakat halk sağduyusunu yansıtan, dürüst ve nüktedan halk tipi
b) İstanbul ağzıyla konuşan, kibar, mirasyedi ve şık genç züppe tipi
c) Zorba, kabadayı, olayları kaba kuvvetle çözen külhanbeyi tipi
d) Medrese eğitimi görmüş, süslü konuşan, nabza göre şerbet veren aydın tipi

11 DOĞRU MU, YANLIŞ MI?

Metin inceleme ve fiilimsi işlevlerine ilişkin yargıları Doğru (D) veya Yanlış (Y) olarak işaretleyiniz.

	D	Y
Fiilimsiler fiil çekim eklerini (zaman ve şahıs) doğrudan alamazlar.	☐	☐
Karagöz oyunlarında her tip kendi yöresel şivesiyle seslendirilir.	☐	☐
Dilekçelerde adres bilgisi kâğıdın tam ortasına kurum başlığının üstüne yazılır.	☐	☐
Edebi mektuplarda yazar ile muhatabın duygu bağı üsluba doğrudan yansır.	☐	☐

12 ŞİFRELİ KELİME

İpuçlarındaki kavramları kutulara yazınız. Numaralı kutulardaki harflerle şifre kavramı bulunuz.

ŞİFRE KAVRAMI BULMA KUTULARI

1. Harf	2. Harf	3. Harf	4. Harf	5. Harf
M	E	T	İ	N

- Duygu, düşünce ve olayların anlatıldığı anlamlı yazılı söz dizisi ☐☐☐☐☐
- Gölge oyununda kişilerin deriden yapılmış renkli çizim silüeti ☐☐☐☐☐
- Geleneksel Türk temaşa sanatlarının sahnelendiği genel sanat alanı ☐☐☐☐☐☐☐
- Fiil kök veya gövdelerinden türeyip isim görevinde kullanılan sözcük ☐☐☐☐
- Gölge oyununda güldürüyü sağlayan nükteli ve zekice söz ☐☐☐☐☐

Turuncu kutulardaki harfler yukarıdan aşağıya: